

UIT DE FLORA VAN LIMBURG

AFLEVERING 40

J. Cortenraad & T.J.D. Mulder, Postbus 5700, 6202 MA Maastricht

Deze aflevering bevat waarnemingen van min of meer bijzondere planten uit de jaren 1997 en 1998. De atlasbloknnummers zijn in het algemeen op te vragen uit Inventar-bestanden met flora-gegevens van het Genootschap of na te zoeken in het archief van de Plantenstudiegroep. Nieuwe meldingen van bijzondere vondsten kunt U zoals altijd doorgeven aan de secretaris van de Plantenstudiegroep, dhr. E. Blink te Gronsveld.

LANSVAREN (POLYSTICHUM LONCHITIS) (FIGUUR 1)

Twee exemplaren op een silex-helling in de NEKAMI-helling bij Bemelen (J. Egelmeers, juni 1998).

De eerste vondst in Limburg van deze zeldzame varen. Op een met gebroken vuistgrote vuursteenknollen bedekte wand in het als beschermd natuurmonument aangewezen deel van de kalksteengroeve van de firma Ankerpoort. Behalve de Lansvaren werden ook aangetroffen: Steenbreekvaren (*Asplenium trichomanes*), Muurvaren (*Asplenium ruta-muraria*) en Blaasvaren (*Cystopteris fragilis*, van deze drie soorten meer dan 100 ex.), Tongvaren (2 kleine planten), Rechte driehoeksvaren (*Gymnocarpium dryopteris*, 1 plant) en Stijve naaldvaren (*Polystichum aculeatum*, 25-50 exemplaren, alle relatief klein, vermoedelijk jonge exemplaren).

De helling was voor ca. 25% bedekt met jonge, ca. 4 m hoge bomen, voornamelijk berken. Naast de Lansvaren was ook de Rechte driehoeksvaren nog niet eerder hier aangetroffen.

ZWARTSTEEL (ASPENIUM ADIANTUM-NIGRUM)

Op de brug die onderdeel uitmaakt van de oprit naar huize De Kolck bij Broekhuizer-vorst, circa 20 exemplaren (J. van der Coelen en R. Schols, september 1998).

De eerste vondst die ooit in Limburg gedaan is van Zwartsteel ten noorden van Kessel. De groeiplaats sluit aan bij het overgrote deel van de groeiplaatsen in Nederland in de vondsten van na 1950: oude, vochtige muren.

TONGVAREN (ASPENIUM SCOLOPENDRIUM)

Op een muur langs het Afwateringskanaal dat

loopt van Helenaveen naar de Maas bij Kessel. Ca. 1 km ten noordoosten van Neer (R. Huinen, Vegetatiekartering Provincie Limburg - verder afgekort als "VPL", zomer 1998).

Een exemplaar in de Schone grub (Savelsbos, 62-31-41, 1997, K. Eichhorn).

Twee exemplaren op de silex-hellingen in de NEKAMI-groeve bij Bemelen waar ook de Lansvaren werd gevonden (juli 1998, T. Mulder).

In de rest van Europa komt de Tongvaren op veel plaatsen voor in vochtige hellingbossen (figuur 2). In Zuid-Limburg wordt de soort sporadisch op overeenkomstige groeiplaatsen aangetroffen.

MUIZENSTAARTJE (MYOSURUS MINIMUS)

Veel langs grazig pad en in aangrenzende maisakker bij het grindgat Pol nabij Heel (R. Barendse, VPL, zomer 1998).

Voor zover bekend de eerste vindplaats in Limburg ten westen van de Maas na 1950. Uit de periode vóór 1950 zijn overigens ook slechts uit twee uurhokken vondsten in Limburg ten westen van de Maas bekend. Na de reeks vondsten de afgelopen jaren in Zuid- en Midden-Limburg ten oosten van de Maas wellicht het vervolg van de uitbreiding in Limburg.

STINKEND NIESKRUID (HELLEBORUS FOETIDUS)

Enkele exemplaren op steile kalkrijke, enkele jaren geleden van grotere bomen ondane helling in het Savelsbos (1997, J. Cortenraad en T. Mulder).

Een tweede vondst in Zuid-Limburg, hemelsbreed circa 500 m verwijderd van de eerste, op de zuidhelling van de Riesenbergr. Op beide plaatsen zaait de plant zich goed uit.

BRAVE HENDRIK
(*CHENOPODIUM BONUS-HENRICUS*)
Eén exemplaar op de St.Pietersberg (H. Hillegers, zomer 1997).

De laatste decennia nog maar van één groeiplaats in Limburg bekend: een kleine groep op een driesprong nabij Epen. Vóór 1950 in 75 uurhokken in Nederland aangetroffen, vooral in Zuid-Limburg. Zowel vóór als na 1950 onder andere gevonden in het uurhok waar in de St.Pietersberg ligt.

FRANSE AMARANT
(*AMARANTHUS BOUCHONII*)
Enkele planten in berm langs bietenakker bij Haselt, tussen Reuver en Beesel (G. Peeters, VPL, 7 september 1998).

FIGUUR 1
De Lansvaren (*Polystichum lonchitis*) in de Nekami-groeve
(foto: T. Mulder).

FIGUUR 2
Tongvaren (*Asplenium scolopendrium*) in een vochtig ravijnbos in de Belgische Ardennen
(foto: B. Graatsma).

Roermondse Weerd, 1 plant in bietenakker
(G. Peeters, VPL, 20 september 1998).

In bietenakker bij Haelen, in het Maasdalen ten zuiden van de Maascentrale (G. Peeters, VPL, 26 september 1998)

In wildakkertje langs de Roer bij Herkenbosch (R. Barendse, VPL, zomer 1998).

Deze soort komt waarschijnlijk op meer plaatsen in Limburg voor. Ze heeft zich vanuit Zuidwest-Frankrijk over heel Frankrijk en verder noord- en oostwaarts uitgebreid. De plant wordt reeds vanaf begin jaren '90 op het emplacement van station Maastricht waargenomen.

CARTHUIZER ANJER (*DIANTHUS CARTHUSIANORUM*)

In talud van beek bij Boukoul. Daar waarschijnlijk terecht gekomen vanuit inzaaiing: de plant staat tezamen met Rechte ganzerik (*Potentilla recta*) en Wilde marjolein (*Origanum vulgare*) in een wegberm 100 m verderop (R.

Barendse, VPL, zomer 1998).

Ook op andere plaatsen in Limburg is de soort aangetroffen in het gezelschap van andere zeldzame planten waarbij het vermoeden bestaat dat er sprake moet zijn geweest van inzaaiing.

De soort is reeds vóór 1980 van zijn natuurlijke groeiplaatsen in Nederland verdwenen.

MANTELANJER

(*PETRORHAGIA PROLIFERA*) (FIGUUR 3)

Op strekdam in de Maas nabij Eijsden, Belgisch grondgebied (R. Wolfs, zomer 1997).

Op weggetje langs sportvelden nabij Epen (A. Vingerhoeds, 30 mei 1997).

Talrijk op krijtrotsen bij de Kluisberg te Bemelen (J. Cortenraad, juli 1997).

De plant komt efemeer voor in Limburg. De groeiplaats langs de Maas is vermoedelijk ontstaan als gevolg van de overstromingen in 1993 en 1995.

FIGUUR 3
Mantelanjers
(*Petrorhagia prolifera*)
(foto: M. Lejeune).

NACHTKOEKOEKSBLOEM (*SILENE NOCTIFLORA*)

Twee exemplaren op omgewerkte voormalige grindweg op de St.Pietersberg (zomer 1997, H. Hillegers).

De laatste decennia was dit akkeronkruid van kalkrijke grond nog maar van één km-blok in Zuid-Limburg (nabij Eijs) bekend.

GESTEELD GLASKROOS (*ELATINE HEXANDRA*)

In opnieuw uitgegraven ven, de Schoorkuilen, bij Nederweert (R. Barendse, VPL, zomer 1998)

Dit is - voorzover nu bekend - de derde plek in Limburg. De andere groeiplaatsen liggen in de Banen bij Nederweert (na de opschoning van het ven) en bij Schinveld, in een natuurontwikkelingsproject.

BERGHERTSHOOI (*HYPERICUM MONTANUM*)

Enkele exemplaren op steile kalkrijke, enkele jaren geleden van grotere bomen ontdane helling in het Savelsbos (1997, J. Cortenraad en T. Mulder)

Zes planten op recent in het Oombos aangelegde kapvlakte (1997, K. Eichhorn).

Uit de periode 1980-1996 zijn in de Atlas van de Flora van Zuid-Limburg alleen waarnemingen te vinden uit de hellingbossen aan de zuidzijde van de Geul bij Geulhem uit een drietal naast elkaar gelegen kilometerblokken.

FRAAI HERTSHOOI (*HYPERICUM PULCHRUM*)

Enkele exemplaren op een bospad in populierenbos 1 km ten noorden van Roggel (R. Huinen, VPL, zomer 1998).

Enkele planten in open Grove-dennenbos behorend tot de gemeentebossen van Swalmen en 20-30 planten langs bospad in dichte naalldhoutopstand in het Munnichsbos (G. Peeters, VPL, zomer 1998)

In vochtige greppel nabij de Wolfshoeve op het plateau ten oosten van de Meinweg. Samen met o.a. *Centaurea erythraea* (R. Barendse, VPL, zomer 1998).

Uit de verspreidingskaart in de Atlas van de Nederlandse Flora blijkt dat de plant vroeger vrij veel voorkwam in Zuid-Limburg en in een brede strook aan weerszijden van de Maas tot en met Venlo en van Bergen tot Mook. In Zuid-Limburg heeft de plant zich nog enigszins weten te handhaven, vooral op open plekken in hellingbossen, o.a. kapvlakten. In Noord- en Midden-Limburg is ze schaars geworden.

FIGUUR 4
Springzaadveldkers
(*Cardamine impatiens*)
(foto: M. Lejeune).

SPRINGZAADVELDKERS (*CARDAMINE IMPATIENS*) (FIGUUR 4)

Enkele tientallen langs een bospad in het gebied Bakheide bij Beesel en tientallen planten op verruigend talud langs de Maas ter hoogte van de Biesweerd, ten zuiden van de monding van de Swalm (G. Peeters, VPL, juni respectievelijk mei 1998).

Petit-Gravier, tientallen planten (J. Cortenraad, zomer 1997).

Wordt de laatste jaren op diverse plaatsen gevonden, vooral langs de Maas.

KALKKRAKET (*CALEPINA IRREGULARIS*)

Circa 20 planten in een verruigde graft nabij de Vrakelberg (R. Huinen, VPL, zomer 1998). Op diverse plaatsen in een steile wegberm tussen Colmont en de weg Ubachsberg-Wijlre. Meer dan 500 exemplaren (J. Cortenraad, april '98).

Het blijkt dat de soort nog steeds is te vinden bij de Vrakel- en Fromberg, op wisselende plaatsen, meestal in graften waar enige bodemverstoring heeft plaatsgevonden

RODE DOPHEIDE (*ERICA CINEREA*)

Vijf bloeiende planten langs bospad in open, gedund dennenbos in de Waterlooosse bossen nabij Beesel (G. Peeters, VPL, 6 augustus 1998).

In dit gebied is de Rode dopheide in ieder geval nog tot het eind van de jaren zestig waargenomen (zie Atlas van de Ned. Flora, deel I). Het was ook vóór 1950 al één van de elf plaatsen waar de plant is gevonden in Nederland. De plant is bij Beesel vermoedelijk opgekomen uit de nog aanwezige zaadvoorraad, mogelijk ten gevolge van de werkzaamheden in het bos (dunningen).

GELE WIKKE (*VICIA LUTEA*)

Enkele flinke planten in wegberm met veel vlinderbloemigen op de Bakheide bij Beesel (G. Peeters, VPL, 23 juni 1998).

Tot nu toe vooral in Zuid-Limburg en Zeeland ingeburgerd. Wordt de laatste jaren meer in het Midden-Limburgse Maasdal aangetroffen.

FIGUUR 5
Klein glidkruid (*Scutellaria minor*) (foto: B. Graatsma).

HONGAARSE WIKKE (*VICIA PANNONICA* SUBSP. *PANNONICA*)

Een groep van enkele tientallen planten op een braakliggend terrein bij Ouddorp, nabij Beesel. Samen met o.a. veel Bonte wikke (*Vicia villosa*) (G. Peeters, VPL, 28 mei 1998). Wordt soms aangevoerd. Er zijn nog geen plekken bekend waar de plant standhoudt.

KLEIN GLIDKRUID (*SCUTELLARIA MINOR*) (FIGUUR 5)

Drie plekken in populierenbos met naaldhout ten N.O. van Roggel (R. Huinen, VPL,

zomer 1998). De dichtstbijzijnde recente vindplaats ten westen van de Maas bevindt zich in het Kaldenbroek ten noordwesten van Venlo. Kwam vóór 1950 op veel plaatsen in Midden-Limburg ten westen van de Maas voor. In slootje langs natuurontwikkelingsgebied bij Boukoul (R. Barendse, VPL, zomer 1998). De dichtstbijzijnde recente vindplaats ten oosten van de Maas bevindt zich in de Meiweg.

STIJVE OGENTROOST (*EUPHRASIA STRICTA*)

Ca. 80 planten in een schrale wegberm met greppel. Circa 2 km ten noorden van Roggel (R. Huinen, VPL, zomer 1998).

Eén van de sterkst achteruitgegane soorten in Limburg. Is met name in Noord- en Midden-Limburg zeer schaars geworden.

SLIJKGROEN (*LIMOSELLA AQUATICA*)

Op de oostelijke Maasoever ter hoogte van de Zuiderbrug bij Venlo aan rand van een waterpartij ter plaatse van de vroegere monding van de Wijlderbeek (F. Coolen c.s., excursie van de florawerkgroep van de kring Venlo, zomer 1997). Tezamen met o.a. Bruin cypergras (*Cyperus fuscus*) en Rijstgras (*Leersia oryzoides*).

WALSTROBREMRAAP (*OROBANCHE CARYOPHYLLACEA*)

In het beschermd natuurmonument de Hoge

Fronten in de bebouwde kom van Maastricht (M. Feenstra, zomer 1998). Een opmerkelijke vondst in dit goed onderzochte gebied. De plant is nog niet eerder in Limburg waargenomen. De dichtstbijzijnde vindplaatsen liggen in het Maasdal in België en in het Rijndal in Duitsland.

BOSEREPRIJS (*VERONICA MONTANA*)

In grote aantallen in het loofbos bij kasteel Hattem aan de zuidzijde van Roermond (R. Barendse en G. Peeters, VPL, 27 mei 1998). Zeer zeldzaam buiten Zuid-Limburg, Twente en de Achterhoek. De nieuwe plek is wellicht een oorspronkelijke groeiplaats. Volgens Weeda (in de Atlas van de Nederlandse Flora, deel 2) wordt de plant ook wel onopzettelijk door de mens aangevoerd en wordt de soort buiten Zuid-Limburg deels in stinsemilieus aangetroffen.

EIVORMIGE WATERBIES (*ELEOCHARIS OVATA*)

Drie polletjes op de drooggevalle oever van een recent gegraven vennetje in het natuurgebied het Areven bij Stramproy (R. Barendse, VPL, zomer 1998). De derde vindplaats in Nederland sinds het midden van de vorige eeuw. De tweede vondst werd in 1996 gedaan in een natuurontwikkelingsproject nabij Schinveld.

BOEKBESPREKING

ONZE GROOTE RIVIEREN

JAC.P. THIJSSSE, 1938 (Verkade, Zaandam). Heimans en Thijssse Stichting, Amsterdam / Uitgeverij Terra, Zutphen, 1998. ISBN 9062558453. Prijs in de boekhandel: f 39,90.

Na de Verkade-albums 'De Vecht' en 'De IJssel' heeft uitgeverij Terra in samenwerking met de Heimans en Thijssse Stichting nu de heruitgave verzorgd van Jac.P. Thijssse's zwerftochten langs de grote rivieren van Nederland. Een jubilverhaal over, zoals Thijssse destijds in zijn voorwoord schreef, 'de levensaderen van het land'.

Dit Verkade-album, het 18e album van de hand van één van onze meest vooraanstaande natuurbeschermers van het eerste uur, de in Maastricht geboren Jacobus Pieter Thijssse (1865-1945), verscheen in 1938 en kende destijds een ongekend hoge oplage van meer dan 100.000 exemplaren. De alom gewaardeerde Verkade-albums, die stuk

voor stuk dezelfde geest ademen van scherp waarnemen en vooral blij genieten, hebben, mede dankzij de vorm waarin ze zijn uitgegeven, een zeer ruime verspreiding gekend en als zodanig een belangrijke bijdrage geleverd aan de algemene kennis en waardering voor onze natuur en onze landschappen.

Geen reclame-actie in Nederland heeft zoveel en zo langdurig succes gehad als de plaatjesalbums van de firma Verkade uit Zaandam. Het succes van deze actie was grotendeels te danken aan Thijssse, een pionier en voortrekker op het gebied van de natuur- en milieu-educatie in Nederland, die de inhoud van het merendeel van de albums verzorgde. De schitterend uitgegeven verzamelalbums bevorderden op speelse wijze de belangstelling voor de natuur en het landschap in Nederland. 'Onze Groote Rivieren' geeft ons een beeld van

het landschap van onze grote rivieren in de jaren '30, gezien en op onnavolgbare wijze beschreven door Jac.P. Thijssse. In zijn latere werk gaf Thijssse blijk van zijn toegenomen kennis en inzicht. Dit is goed te merken in dit album. Thijssse beschrijft hierin het natuur- en cultuurlandschap van onze grote rivieren als een totaalbeeld, een synthese, als levensgemeenschap, waarbij het geheel zeer rijk geïllustreerd is met vele overzichtelijke en verhelderende platen en plaatjes naar aquarellen en tekeningen van de hand van de schilders-illustratoren C. en H. Rol en J. Voerman jr. De prachtige gezichten op de Maas, de Rijn, de Waal en de Merwede met hun karakteristieke dorpen en steden alsmede de mondingen van deze rivieren in de Noordzee, werden door hen schitterend in beeld gebracht. Maar ook het natuurschoon langs de rivieren is op onnavolgbare wijze